

YASHASH UCHUN KURASH VA UNING SHAKLLARI

Jizzax davlat pedagogika universiteti 4- kurs talabasi

Abdushukurova Gulzoda Bekmirza qizi

Annotatsiya: Mazkur maqolada yashash uchun kurashning turli shakllari va ularning ekologik va evolyutsion ahamiyati tahlil qilingan. Tabiatda har bir tirik organizm yashab qolish va ko'payish uchun kurash olib boradi, bu jarayonni tabiiy tanlanish boshqaradi. Yashash uchun kurashning asosiy shakllari ichki tur kurashi, turlararo kurash va tabiiy kuchlarga qarshi kurashdir. Tabiiy muhitga inson faoliyatining ta'siri ham keltirilgan, bu omillar o'zgaruvchan ekologik sharoitlarni keltirib chiqaradi. Maqolada shuningdek, biologik xilma-xillik va ekosistemalarning himoyasi masalalari ham yoritilgan.

Kalit so'zlar: Yashash uchun kurash, tabiiy tanlanish, evolyutsiya, ichki tur kurashi, turlararo kurash, tabiiy kuchlar, ekologik muammolar, biologik xilma-xillik, iqlim o'zgarishi, insonning tabiiy muhitga ta'siri.

THE STRUGGLE FOR SURVIVAL AND ITS FORMS

Annotation: This article examines the different forms of the struggle for survival and their ecological and evolutionary significance. In nature, every living organism competes for survival and reproduction, a process governed by natural selection. The primary forms of this struggle include intraspecific competition, interspecific competition, and adaptation to environmental forces. The impact of human activity on natural ecosystems is also analyzed, highlighting its effects on ecological balance. Additionally, the article emphasizes the importance of biodiversity conservation and ecosystem protection.

Keywords: *Struggle for survival, natural selection, evolution, intraspecific competition, interspecific competition, environmental adaptation, ecological challenges, biodiversity, climate change, human impact on nature.*

БОРЬБА ЗА ВЫЖИВАНИЕ

Аннотация: *В данной статье рассматриваются различные формы борьбы за существование и их экологическое и эволюционное значение. В природе каждое живое существо борется за выживание и размножение, и этот процесс регулируется естественным отбором. Основные формы борьбы включают внутривидовую конкуренцию, межвидовую конкуренцию и адаптацию к природным условиям. Также анализируется влияние деятельности человека на окружающую среду и её экологическое равновесие. В статье подчёркивается важность сохранения биоразнообразия и защиты экосистем.*

Ключевые слова: *Борьба за выживание, естественный отбор, эволюция, внутривидовая конкуренция, межвидовая конкуренция, адаптация к природным условиям, экологические вызовы, биоразнообразие, изменение климата, влияние человека на природу.*

Kirish

Tabiatda har bir tirik organizm yashab qolish va ko'payish uchun doimiy ravishda kurash olib boradi. Bu kurash tabiiy tanlanish jarayonining muhim qismi bo'lib, faqat eng moslashgan turlar tirik qolish imkoniyatiga ega bo'ladi. Charlz Darvin o'zining "Turlar kelib chiqishi" asarida yashash uchun kurashni evolyutsiyaning asosiy omili sifatida ko'rsatgan. Shu bilan birga, Jan Batist Lamarck ham organizmlarning moslashuvi va o'zgaruvchanligi haqida nazariyalar ilgari surgan. Yashash uchun kurash natijasida turlar asta-sekin tashqi muhitga

moslashib boradi. Bu jarayonni tabiiy tanlanish boshqarib, eng bardoshli va moslashuvchan organizmlar keyingi avlodlarga o'z xususiyatlarini yetkazadi.

Yashash uchun kurash shakllari:

Tirik organizmlar yashash jarayonida uch xil asosiy kurash shaklini boshdan kechiradi:

1. Ichki tur kurashi (Intraspecific kurash): Bu kurash bitta turga mansub individlar o'rtasida kechadi va oziq-ovqat, hudud, suv, boshpana va urg'ochilar uchun raqobat asosida shakllanadi. Masalan, sherlar orasida urg'ochilar e'tiborini jalb qilish uchun erkak sherlar o'zaro jang qiladi. Natijada eng kuchli va sog'lom erkak nasl qoldirish imkoniyatiga ega bo'ladi. Bunday kurashlar organizmlarning genetik xilma-xilligini saqlashda muhim rol o'ynaydi.

2. Turlararo kurash (Interspecific kurash): Turli hayvon yoki o'simlik turlari o'rtasida yuz beradigan kurash bo'lib, oziq-ovqat, yashash muhiti va tabiiy resurslar uchun raqobat kechadi. Masalan, sher va gepard bir xil o'lja — gazellalar uchun raqobatlashadi. Tulki va burgut bir xil o'ljani tutishga harakat qiladi. Turlararo kurash ko'plab ekologik tizimlarda hayvonlar va o'simliklar orasida genetik diversifikatsiyani ta'minlashga yordam beradi.

Boshqa bir misol, ba'zi o'simlik turlari tuproqdagi suv va minerallar uchun raqobatlashadi. Kaktuslar va butalar cho'lda suvni ko'proq saqlash uchun maxsus moslashuvlar – tikanlar hosil qiladi, bu esa ularning omon qolish imkoniyatini oshiradi.

3. Tabiat kuchlariga qarshi kurash: Bu shaklda organizmlar atrof-muhit sharoitlariga, iqlim o'zgarishlariga va tabiiy ofatlarga moslashish orqali yashab qolishga harakat qiladi. Masalan, ayiqlar qish uyqusiga ketadi, pingvinlar sovuqda tana yog'i yordamida issiqlikni saqlaydi. Bunday moslashuvlar organizmlarga ekstremal sharoitlarda yashash imkonini beradi.

Kaktuslar esa suvni tanasida saqlab, bug‘lanishni kamaytirish uchun maxsus tikanlar hosil qiladi, bu ularni cho‘l sharoitlarida yashash uchun ideal qiladi. Ushbu evolyutsion moslashuvlar organizmlarga yashash uchun kurashda katta ustunlik beradi.

Insonning ta’siri:

Insonning tabiiy muhitga ta’siri o‘tib bormoqda va bu yashash uchun kurashni yanada murakkablashtirmoqda. O‘rmonlarning kesilishi, qishloq xo‘jaligi faoliyati va sanoat inshootlarining qurilishi ko‘plab hayvonlarning yashash joylarini yo‘qotishiga olib kelmoqda. Iqlim o‘zgarishi esa o‘simliklar va hayvonlar turlarining o‘zgarishiga sabab bo‘lmoqda. Misol uchun, qutb ayig‘ining yashash muhiti qisqarib bormoqda, bu esa ularning populyatsiyasining 30 yil ichida 40% ga kamayishiga olib kelgan. Shuningdek, chiqindilar va kimyoviy ifloslanish suv ekotizimlariga jiddiy zarar yetkazmoqda, bu esa yashash uchun kurashni yanada murakkablashtirmoqda. Tabiiy resurslarning chegaralanishi va inson faoliyatining salbiy oqibatlarini organizmlarning yashash sharoitlariga bevosita ta’sir ko‘rsatmoqda.

Yashash uchun kurashning ahamiyati:

Yashash uchun kurash evolyutsiyaning asosiy harakatlantiruvchi kuchi bo‘lib, uning natijasida:

Tabiiy tanlanish yuz beradi: Eng moslashgan organizmlar tirik qoladi va genetik xilma-xillikni saqlaydi

.Turlar rivojlanadi: Kuchliroq va moslashuvchan avlodlar paydo bo‘ladi, bu esa biologik xilma-xillikni oshiradi.

Biologik xilma-xillik ortadi: Turli yashash sharoitlariga moslashgan hayvon va o‘simliklar rivojlanadi.

Insonning ta'siri kuchaymoqda: Urbanizatsiya va ekologik muammolar tabiiy muhitga salbiy ta'sir ko'rsatmoqda, shu bois ekologik barqarorlikni saqlashda barcha organizmlar va inson birgalikda yashash muhitini himoya qilishga majburdir.

Xulosa

Tabiatda yashash uchun kurash doimiy davom etadigan jarayon bo'lib, u hayvonlar, o'simliklar va mikroorganizmlarning yashab qolishida muhim rol o'ynaydi. Evolyutsiya natijasida eng moslashgan organizmlar saqlanib qoladi, zaifroq turlar esa nobud bo'ladi. Tabiiy tanlanish bu jarayonni boshqarib, turlar rivojlanishini ta'minlaydi. Hozirgi davrda inson faoliyati ham tabiiy yashash muhitiga katta ta'sir ko'rsatmoqda. Ekotizimlarni himoya qilish va biologik xilmaxillikni saqlab qolish kelajak avlodlar uchun juda muhim vazifalardan biridir. Ekologik barqarorlikni saqlash uchun barcha organizmlar va inson birgalikda yashash muhitini himoya qilishga majburdir.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Darwin, Ch. (1859). Turlar kelib chiqishi. Londra: John Murray
2. Lamarck, J. B. (1809). Filosofiya zoologique. Paris: J. B. Lamarck.
3. Tisdell, C. A. (2001). Economic Analysis of Environmental and Natural Resources. Cheltenham: Edward Elgar Publishing.
4. Wilson, E. O. (1992). The Diversity of Life. Cambridge, MA: Belknap Press of Harvard University Press.
5. Reid, W. V., et al. (1993). Biodiversity Conservation in the Face of Climate Change. Cambridge: Cambridge University Press.